

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA TA'LIM BERISHDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARINING O'RNI

Haydarov To'lqinjon Turg'unboyevich

Jizzax politexnika instituti "Oliy matematika" kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'limda ham o'quvchilarni faol, mustaqil fikirli, dars jarayonida o'z fikirlarini himoya qila oladigan shaxslar qilib tarbiyalashda ilg'or pedagogik zamonaviy texnologiyalarning ahamiyati kattadir.

Kalit so'zlar: ilg'or pedagogik texnologiya, mustaqil fikrlash, shaxsga qaratilgan ta'lim, interfaol usullar.

Boshlang'ich sinflarda yutuqlarning asosi bolalar bilan o'tkaziladigan dars jarayonining sifat bilan belgilanadi. Bunda ilg'or pedagogik texnologiya katta ahamiyatga egadir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari qiziquvchan boshqarishga moyil bo'ladilar. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarni mustaqil fikirlash, mushohada qilish, xulosa chiqarishga o'rgatishi lozim. O'quvchi shaxsga qaratilgan ta'lim, o'quvchining faolligini oshirish, mustaqil, ijobiy fikrlashga o'rgatish, mustaqilligini, erkinligini ta'min etish, qiziqishlari asosida (motivatsiya) ish yuritish, ichki imkoniyatlarini ishga solish o'z qiziqishlari orqali qo'shimcha ta'lim olishga yo'llash, o'z-o'zini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Ta'lim-tarbiyada zamonaviy o'qitish uslublari deganda yangi interfaol usullar nazarda tutiladi. Interfaol – lotincha “inter” so'zidan olingan bo'lib “orasida, o'rtasida” degan ma'noni anglatadi, ya'ni o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida ta'limni o'zlashtirish munosabatlarini kuchaytirish, faollashtirish kerak, deganidir. Bu usul bilan ishlash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. O'quvchilarni mustaqil fikirlashga undaydi, ayniqsa, 3-4 – sinflarda juda yaxshi samara beradi. Buning uchun sinf kichik guruhlarga ajratiladi. Guruhlar 3-7 o'quvchidan iborat bo'lishi kerak. O'quvchilar sonini ko'paytirish guruhlarda ishlash jarayonini qiyinlashtiradi. Bundantashqari, guruhlar tartibini o'zgartirib turish zarur. Guruhlarda o'g'il va qiz bollalar aralash holda bo'lishi lozim.

Endi interfaol metodlarning ta'lim va tarbiya jarayonidagi o'rni va imkoniyatlari haqida fikr yuritamiz. Interfaol metod ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi faollikni oshirish orqali ularning o'zaro harakati, ta'siri ostida bilimlarni o'zlashtirishni kafolatlash, shaxshiy sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu usullarni qo'llash dars sifati va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Uning asosiy mezonlari – baxs munozaralar o'tkazish o'quv materialini erkin bayon etish mustaqil o'qish 'organish' seminarlar o'tkazish, kichik guruh katta guruh sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriq, vazifalar berish yozma ishlar bajarish va boshqalardan iborat. Interfaol ta'lim o'z xususiyatiga ko'ra didaktik o'yinlar orqali, evristik (fikirlash, izlash, topish) sexbat- dars jarayonini loyihalash orqali muammoli vaziyatni hosil qilish va yechish orqali kreativ – ijodkorlik asosida axborot kommunikatsion texnologiyalar yordamida amalgam oshirish metodlarini o'z ichiga oladi.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlari savodxonlik darajalari shaxsiy taviatlariga ko'ra didaktik o'yinlar keng qo'llanmoqda. Didaktik o'yinlar o'quvchi faoliyatini faollashtiradi va jadallashtiradi. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari : intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bular o'quvchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy, ma'rifiy, psixologik, estetik badiiy, tadbirkorlik, bunyodkorlik, mehnat kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Didaktik o'yinlar o'quvchilarni ta'lim va tarbiyasida katta ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarni yangi mavzularni o'zlashtirib olishlariga katta yordam beradi. Bu uslub o'quvchilarni o'ylashga, erkin fikr yuritishga, muloqotga, ijodkorlikka yetaklaydi. Ayniqsa o'quvchilarda atrof – muxitni, hayotni bilishga qiziqish ortadi. Uchragan qiyinchilik, to'siqlarni qanday yengish va tanqidiy fikirlash ko'nikmalarni shakllantiradi. Ta'lim tarbiya jarayonida o'quvchilarda qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Didaktik

o'yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, roll, ishchanlik va boshqa yo'nalishdagi turlarga ajratiladi. Ular o'quvchilarda tahlil qilish fikirlash hissoblash sinash yasash o'lchash kuzatish, hulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki jamoa tarkibida ishlash, nutq o'stirish, til o'rgatish, yangi bilimlar olish faoliyatlarini rivojlantiradi, mustahkamlaydi. Boshlang'ich sinflarda didaktik o'yinlarning "Zinama- zina", " Lola sayli ", " Bo'g'irsoqni qutqaring ", "O'yla, izla, top", "Qo'riqchini aldap o't", " Qizil shapkachaga yordam", "Cho'qqini zab et", "Oyga uchamiz ", "Sexrli daraxt", "Uchar yulduzlar", " Bayroqchaga yeting" kabilaridan foydalanish darslarda ko'proq muvofaqiyatga erishiladi. O'yinchilar bu o'yinlar orqalidarsni yaxshi o'zlashtiradi.

Didaktik o'yin turlarini tanlashda quyidagi mezonlarga rioya qilish yaxshi natijalar beradi. Masalan: ishtirokchi o'quvchilarni tarkibi bo'yicha o'g'il bolalar, qiz bolalar yoki aralash guruhlar uchun o'yinlar ;- ishtirokchilarning soni bo'yicha yakka, juftlikda, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi, sinflar aro va ommaviy tarzda o'yinlar – o'yin jarayoni bo'yicha fikirlash topag'onlik harakatlarga asoslangan musobaqa va boshqalarga yo'naltirilgan o'yinlar o'quvchilar uchun qiziqarli bo'ladi. Didaktik o'yinli dasr shakillaridan biri nechtasini misol qilib keltir- ishimiz mumkin. Masalan: - ishchanlik o'yini darsni – bu mavzu bo'yicha masalalarni hal etish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirok etishida yangi bilimlarni o'zlashtirish mashqi; -rolli o'yin darsi bu mavzu bo'yicha masalalarni o'rganishda o'quvchilarga oldindan ma'lum rollarni taqsimlash va dars jarayonida shu rollarni bajarishlarini tashkil etish asosida bilimlarini mustahkamlash; -teatrlashtirilgan dars – mavzu bilan bog'liq sahna ko'rinishlarini tashkil etish orqali dars mavzusi bo'yicha chuqur aniq ma'lumotlar berish;- "kim ochdi savdosi" darsi o'quv fani ayrim bo'limi bo'yicha bilimlarni har bir o'quvchi qanchalik ko'proq bilishini namoyish etish yana shunday qiziqarli usullardan biri "Klaster" dir. Bundan biror mavzu yoki matn tanlanib, tinglovchining diqqatini qaratish maqsadida u markaz atrofida joylashtiriladi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati:

1. G'oziyev E., Mamedov K. Kasb psixologiyasi. – T.: O'zMU, 2003. 156-b
2. Yusupova F. I. O'quvchilar individual tayyorgarligini amalga oshirishning pedagogik-psixologik jihatlari. "Xalq ta'limi" jurnali. 2005. №5. 90-93-b.
3. Maxmudova .D. "O'quvchilarni kasbga yo'naltirishga oid pedagogi k faoliyat element lari orasidagi uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash". Xalq ta'limi jurnali. №3 son, 57-58 bet.
4. <https://uzbekistan.ureport.in/story/364/>
5. <https://t.me/dokument>